

УДК 34:656.2.001.73

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ СТРУКТУРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Нескуба Т.В., аспірант (УкрДАЗТ)

Стаття присвячена аналізу діючої нормативно-правової бази функціонування підприємств залізничного транспорту з визначенням основних її недоліків в умовах переходу діяльності підприємств галузі до сучасних ринкових умов господарювання.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. В умовах євроінтеграційного розвитку економіки нашої країни проблема адаптації діяльності підприємств різних галузей до ринкових умов виявляє актуальність її дослідження та пошуку ефективних заходів, що мають бути проведені на підприємствах, з метою пристосування їх діяльності до сучасних умов господарювання. Забезпечення намічених змін неодмінно пов'язано з правовими питаннями організації, регламентування та функціонування новостворених структур, що мають забезпечити належний розвиток і зростання конкурентоспроможності економіки держави на міжнародній арені.

Серед основних галузей народного господарства залізничний транспорт виділяється рядом особливостей, які забезпечують одні з найважливіших функціональних складових ефективної економіки держави. Розробка та забезпечення необхідною нормативно-правовою базою лінійних підприємств залізничного транспорту є першочерговим завданням для вирішення ще до початку здійснення структурних перетворень, бо саме вони є головною ланкою економічної, виробничої та соціальної системи галузі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема правового забезпечення діяльності залізничного транспорту в умовах структурних перетворень виникає майже перед всіма науковцями, дослідження яких стосуються реформування галузі. Серед наукових досліджень цього питання можна виділити роботи таких провідних вітчизняних науковців як Бараш Ю.С., Цветов Ю.М., Гончаренко В.П., Дорофеева О.І., Кривопішин О.М та ін. [1-4].

Загальним положенням кожного з досліджень є безперечно проведення заходів нормативно-правового регулювання на початку [2, 4] або в рамках підготовчого етапу проведення намічених змін [1, 3]. Напрямок досліджень вдосконалення нормативно-правового регулювання в статті Гончаренко В.П. стосується окремих аспектів регулювання тарифної політики в умовах

структурної перебудови залізничного транспорту та правових особливостей регулювання відносин галузі з промисловими підприємствами.[3] Дослідження інших науковців містять в собі загальний аналіз законодавчої бази функціонування залізничного транспорту та пропозиції щодо змін в діючому транспортному законодавстві [1,2,4]

Питання нормативно-правового забезпечення діяльності підприємств залізничного транспорту в умовах структурних перетворень обумовлює необхідність проведення досліджень на макрорівні в рамках загального перегляду транспортного законодавства.

Мета статті - аналіз та дослідження нормативно-правової бази функціонування підприємств залізничного транспорту в умовах структурних змін галузі задля забезпечення росту її конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Транспорт є однією з найважливіших галузей економіки України. Він продовжує процес виробництва продукції в сфері обороту, доставляючи її до місця користування. Управління в галузі транспорту регламентується Законом України «Про транспорт», за яким визначаються мета і завдання державного управління в галузі транспорту.[5] Однією з провідних галузей транспортної системи України виступає залізничний транспорт, на долю якого припадає основна маса перевезень та пасажирів.

Суб'єктами формування сучасної нормативно-правової бази функціонування залізничного транспорту виступають (рис. 1):

1. Верховна Рада України (Закони України).
2. Президент України (укази, розпорядження).
3. Кабінет Міністрів України (постанови, декрети).
4. Міністерство транспорту та зв'язку України (накази і розпорядження).
5. Центральні і територіальні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування (розпорядження).

6. Укрзалізниця (накази). діяльності лінійних підприємств залізничного транспорту буде відбуватися за ієрархічним порядком структури державного управління залізничним транспортом
7. Залізниці (накази).
- В умовах структурних перебудов створення та удосконалення нормативно-правової бази

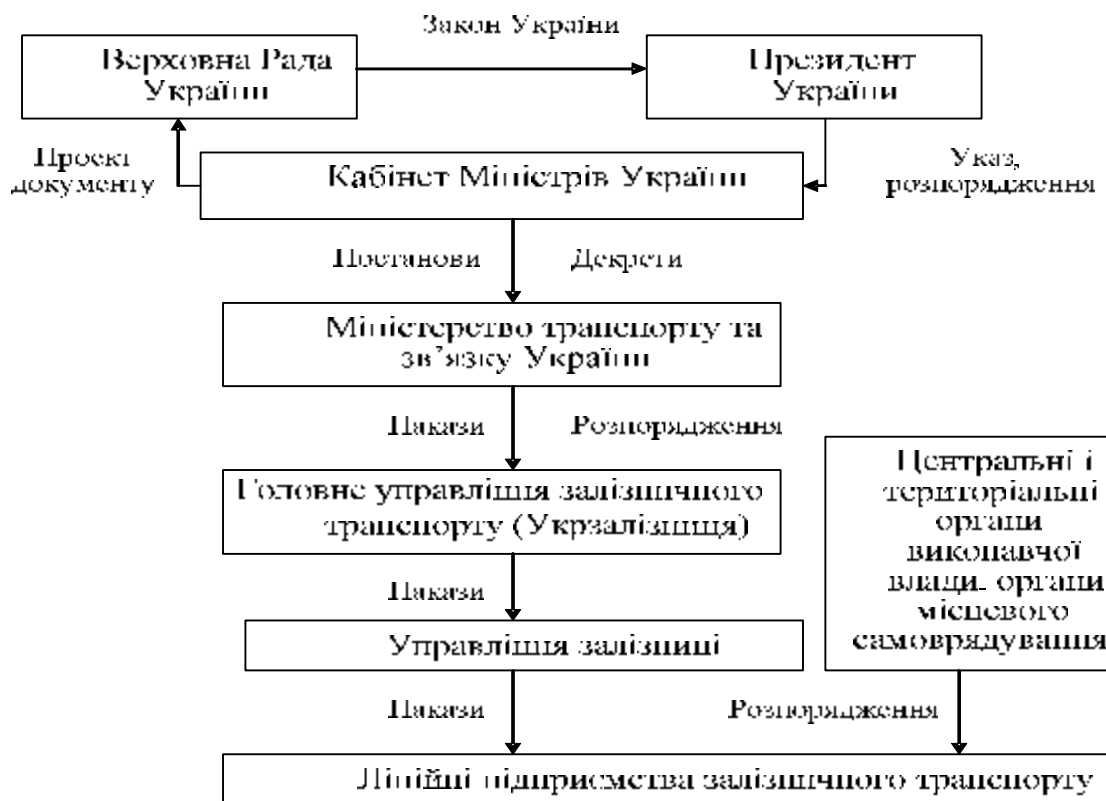

Рисунок 1 - Організаційно-правова структура регламентування діяльності підприємств залізничного транспорту

Лінійні підприємства залізничного транспорту, маючи на господарсько-виробничому рівні певні ознаки самостійності, повністю підпорядковані управлінню відповідної залізниці і планують свою діяльність на основі економічної політики залізниці. Проте концентрування всієї економічної влади на залізничному транспорті у вищому органі управління в ринкових умовах не є ефективним та призводить до ряду протиріч, що мають негативний вплив на фінансову політику залізничного транспорту [6, стр.18]

Створення організаційно-правових основ для підвищення рівня конкуренції у сфері вантажних перевезень та механізму правового регулювання діяльності компаній-операторів і їх взаємовідносин з суб'єктами залізничної інфраструктури дозволить, також, вирішити питання невідповідності сучасного розподілу фінансово-господарської діяльності підприємств залізничного транспорту до вимог ринкової економіки. Виходячи з цього необхідними є зміни в ряді документів, що здійснюють правове регулювання діяльності залізничного транспорту

сьогодні на макрорівні. До таких джерел права можна віднести [7, с. 197-198]:

1. Закон України «Про транспорт»;
2. Закон України «Про залізничний транспорт»;
3. Статут залізниць України, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 6 квітня 1998 р. № 457;
4. Інші нормативні акти законодавства України.

Аналіз діючої нормативно-правової бази функціонування підприємств залізничного транспорту України виявляє наступні факти:

1. Невідповідність основних положень державотворчих документів та нормативних актів, що регламентують діяльність як галузі, так і її підприємств, до сучасних ринкових умов та міжнародних норм функціонування підприємств залізничного транспорту.

Розмежування функцій державного управління і господарських функцій вимагає здійснення перетворень таких документів як Закон України «Про залізничний транспорт», «Статут

залізниць України», деяких змін в «Конституції України» та ін. Характер перетворень має бути спрямований на правові, економічні та організаційні особливості створення єдиного суб'єкта управління залізничним транспортом державної форми власності, наприклад на рівні Кабінету Міністрів України це повинно стати положення «Про створення Департаменту залізничного транспорту»

Законодавчою базою проведення структурних перебудов управління лінійними підприємствами в господарствах залізничного транспорту за видами їх діяльності повинні стати положення «Громадянського кодексу» по формам організації державних та комерційних підприємств в умовах ринкового розвитку економіки та перероблений Закон України «Про залізничний транспорт». Для визначення порядку проведення перетворень необхідним є створення Міністерством транспорту та зв'язку України та затвердження Кабінетом Міністрів України Проекту Концепції реформування для кожного окремого господарства згідно специфіки його функціонування. Цей документ повинен будуватися згідно системного принципу та на підставі загальних планів структурних перебудов галузі.

Для уникнення перешкод при проведенні структурних перетворень галузі, спрямованих на адаптацію діяльності її підприємств до сучасних умов господарювання, необхідним є детальний перегляд всіх основних нормативно-правових документів стосовно кожного господарства та переробка їх згідно основних положень намічених змін. Задля цього розмежування функцій діяльності господарства повинно супроводжуватися створенням відповідних регулюючих структур. Так при вирішенні питань поділу функцій управління ремонтом вантажних вагонів та управління експлуатацією вантажних вагонів вагонного господарства залізничної галузі доречним є створення Дирекції з ремонту та Центру з експлуатації відповідно.

Діяльність підприємств залізничного транспорту в умовах структурних перебудов пов'язана з інвестиційною політикою галузі. Важливим фактором збільшення внутрішніх інвестицій є формування статутного капіталу єдиного суб'єкта управління залізничним транспортом державної форми власності. З цією метою необхідним є зміни в Законі України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації» [8], а саме виключення конкретного переліку залізниць та підприємств залізничного транспорту, що не підлягають приватизації з додатку 1 «Перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації», та включення їх до додатка 2 «Перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації, але можуть бути корпоративізовані».

2. Суперечливий характер положень нормативних документів забезпечення взаємовідносин підприємств залізничного транспорту з користувачами його послуг, що в умовах ринкової економіки різко знижує ефективність їх спільної роботи.[3,9] Розробка нового законодавства має ґрунтуватися на вже діючому в країні ринковому господарському законодавстві стосовно визначення нових видів господарських договорів, що забезпечують взаємовідносини суб'єктів господарювання з транспортом.

Створення конкурентного середовища в сфері залізничних перевезень сприятиме виникненню незалежних компаній-операторів. Регламентування та регулювання їх діяльності вимагає створення окремих нормативно-правових документів та регулюючого органу, що здатен вести прозору тарифну політику та не перешкоджати роботі новостворених господарських одиниць. Доцільним, за вищесказаним, є перебудова Статуту залізниць України та прийняття ряду постанов, регулюючих діяльність компаній-операторів – «Правила надання послуг з використання інфраструктури залізничного транспорту» та «Правила недискримінаційного доступу перевізників до інфраструктури залізничного транспорту загального користування».

3. Необхідність скоординованої та синхронізованої роботи основних законодавчих та виконавчих органів державного управління за діяльністю залізничного транспорту з метою забезпечення підприємств галузі необхідною нормативно-правовою базою, що сприятиме прискоренню адаптації їх діяльності до сучасних умов господарювання. Згідно до цього необхідним є створення нормативно-правових документів щодо контролюючих функцій керівних органів підприємств і галузі та контрольних органів за приватним сектором на залізничному транспорті.

Таким чином, згідно дослідження нормативно-правових документів, що мають перероблені у ході реалізації програми підвищення конкурентоспроможності галузі можна виділити два рівня проведення змін:

- загальнодержавний (Закон України «Про природні монополії», Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» та ін.);
- транспортний (Закон України «Про транспорт», Закон України «Про залізничний транспорт» та ін.).

Висновки. Структурна перебудова залізничного транспорту з метою забезпечення росту його конкурентоспроможності передбачає суттєві зміни як в організаційній структурі управління галузі, так і в системі взаємовідносин підприємств, що виконують перевезення, з пасажирами та вантажовідправниками. Зміни повинні отримати належне правове оформлення та після того як робота

буде виконана, можна буде приступати до реалізації намічених змін. Напрямок розвитку законодавчої бази повинен ґрунтовно освітлюватися в програмі проведення структурних змін як на рівні галузі, так і на рівні окремого господарства. Необхідне оперативне створення та відновлення правової бази ґрунтується на синхронізованій та скоординованій роботі Кабінету Міністрів України, Укрзалізниці, Міністерства юстиції, та інших органів державної влади, що є законотворчими для залізничного транспорту.

Як першочергове завдання структурних перетворень на підприємстві, вирішення правового питання функціонування залізничного транспорту в умовах його структурних перебудов сприяє подальшому вивченню стратегічних заходів, спрямованих на забезпечення беззбитковості діяльності підприємств залізничного транспорту на початковому етапі функціонування в нових умовах господарювання, а також подальшого підвищення ефективності їх діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бараш Ю.С. Управління залізничним транспортом України: Монографія. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Д: Видавництво Дніпропетровського

національного ун-ту залізн. Транспорту ім. акад. Лазаряна, 2006. – 264 с.

2. Цветов Ю.М., Макаренко М.В., Цветов М.Ю. Проблеми та основні напрями реформування залізничного транспорту України: монографія. – К:КУЕТТ, 2007. – 222с.

3. Гончаренко В.П. О законодательных предпосылках реформирования железнодорожного транспорта Украины // Залізничний транспорт України. – 2007. - № 4. – с.32-35.

4. Дорофеева О.І. Удосконалення нормативно-правового механізму в період реформування залізниць України // Залізничний транспорт України. – 2007. - № 3. – с.29-31.

5. Закон України «Про транспорт» від 10 листопада 1994 р. № 232 //Відомості Верховної Ради України, 1994. - № 51. – с.446.

6. Ейтугіс Г.Д. Механізм управління підприємствами залізничного транспорту України з урахуванням регіональних умов// Залізничний транспорт України. – 2006. - № 3. – с.18-21.

7. Транспортне право України: Навч. посібник / За ред. Гіжевського В.К. - К.: Юрінком Інтер, 2002. – 416 с.

8. <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=847-14>.

9. Гончаренко В.П. Открыть простор эффективной работе экономики. В межотраслевом взаимодействии – ключ к общему успеху// Залізничний транспорт України. – 2007. - № 6. – с.20-23.

*Рецензент д.е.н., професор УкрДАЗТ Дейнека О.Г.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Токмакова І.В.*

УДК 656.078.8

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

Панчишин Я. М., аспірант (УкрДАЗТ)

Вивчено теоретичні основи управління конкурентоспроможністю підприємств залізничного транспорту. Запропоновано модель процесу управління конкурентоспроможністю підприємства залізничного транспорту

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. Зараз проблема конкурентоспроможності у сфері транспортних перевезень постає все частіше. Від того, наскільки успішно вона вирішується, залежить економічне життя будь-якої країни. Проблема управління конкурентоспроможністю підприємств

залізничного транспорту (залізниць) в Україні ускладнюється загальним спадом обсягу залізничних перевезень та особливим статусом, який має залізничний транспорт, виступаючи як монополіст на ринку залізничних перевезень, при цьому беручи участь у конкурентній боротьбі за обсяги перевезень вантажів з іншими видами транспорту, наприклад,